

Dariusz Zajac
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

Etyka zawodowa jako składnik kultury pedagogicznej nauczycieli akademickich

Jedną z istotnych form aktywności życiowej ludzi jest aktywność zawodowa lub zbliżona do niej, a więc oparta na pewnych kwalifikacjach, kompetencjach, umiejętnościach, stanowiąca podstawę utrzymania i społecznego uznania. Dla większości ludzi tę podstawową formą aktywności życiowej jest praca zawodowa, ale także praca w domu czy też każdy inny rodzaj aktywności, który stanowi podstawę utrzymania jednostki, wyznacza jej miejsce w społeczeństwie i jest ważnym składnikiem oceny własnej osoby (Augustyniak-Kopka J., 2000, s. 80). Stanowi ona jedną z kluczowych form działalności człowieka, charakterystyczną dla okresu dorosłości. Jest ona działalnością celową, skierowaną na przekształcanie dóbr przyrody i przystosowywanie ich do zaspokajania potrzeb ludzkich. Wykonywanie pracy wiąże się z wysiłkiem prowadzącym do osiągnięcia wytworu kulturowego, dobra materialnego bądź usługi (Wołk Z., 2000, s. 10). Jako znacząca forma aktywności człowieka, praca zawodowa spełnia – zdaniem Zdzisława Wołka – następujące funkcje:

- „jest formą aktywności człowieka;
- wyznacza jego pozycję zawodową i społeczną;
- jest źródłem dochodów umożliwiającym realizację i rozwój potrzeb” (tamże, s. 11).

Jako specyficznie ludzka działalność praca staje się przedmiotem rozważań etyki, w szczególności, gdy wiąże się ona z tworzeniem i realizacją określonych wartości (Konstańczyk S., 2000, s. 42). Jak zauważa Józef Lipiec, praca jest:

- podstawą i źródłem egzystencji oraz rozwoju gatunku ludzkiego, a także poszczególnych społeczeństw;
- głównym sposobem samorealizacji jednostek i grup, gdyż jest racjonalną formą wykorzystania ludzkiej energii twórczej;
- najistotniejszym czynnikiem organizacji stosunków międzyludzkich w mikro-, mezo- i makroskali, aż po ustrojowe struktury społeczne;

– miejscem przejawiania się ogólnych zasad etycznych, jak również specyficznych wartości, w tym regulatorów etycznych zachowań ludzi na terenie samej pracy (np. tzw. etosów zawodowych) (Lipiec J., 1990, s. 72).

Stąd też mówiąc o wszelkiej pracy, a przede wszystkim pracy zawodowej, nie można zapominać o jej etycznych konotacjach, a których specyfika wiąże się z charakterem i rodzajem podejmowanej aktywności zawodowej. Taki charakter ma praca zawodowa nauczyciela, w tym również i nauczyciela akademickiego. Jak zauważa Czesław Banach: „Etyka zawodowa nauczyciela akademickiego jest jedną z etyk szczegółowych, a więc ogółem zasad i norm postępowania moralnego, dla krzewienia prawdy i kierowania się nią w życiu zawodowym, aby mógł się spełniać jako człowiek i pracownik” (Banach Cz., 2007, s. 58). Rację ma Andrzej Michał de Tchorzewski stwierdzając, że „etyka zawodowa nauczyciela akademickiego wiąże się nierozdzielnie z jedną z podstawowych jego form aktywności, a mianowicie z pracą naukowo-badawczą i dydaktyczną, która stanowi o jego wieloaspektowej egzystencji” (de Tchorzewski A. M., 2006, s. 337).

Kwestie wpisujące się w problematykę etyczną zawodu nauczycielskiego, w tym także pracownika naukowo-dydaktycznego i dydaktycznego zatrudnionego w uczelni wyższej, niejednokrotnie pozostawały i pozostają nadal w centrum zainteresowania tych wszystkich osób, którym zagadnienia te nie są obojętne czy to ze względów naukowych czy też każdego innych. Można wręcz zaryzykować, że szczególnie obecnie, w dobie dokonujących się przemian, których zasięg obejmuje również rzeczywistość edukacyjną, w tym także rzeczywistość edukacyjną szkoły wyższej, powyższa problematyka uległa nasileniu i rozszerzeniu, zwłaszcza o te obszary, które jak dotychczas były niedostrzegane czy wręcz pomijane. Nie ulega wątpliwości, że zawód nauczycielski jest tym zawodem, który w sposób szczególny predystynowany jest do dysponowania własną, profesjonalną etyką. Nie chodzi tu wyłącznie o posiadanie odrębnego kodeksu etycznego, ile raczej o konieczność pogłębionego namysłu wokół etycznego wymiaru zawodu nauczycielskiego, w tym również zawodu nauczyciela akademickiego. Praca nauczycieli akademickich ma bowiem to do siebie, że wiele zależy od nich samych, od ich predyspozycji, zalet, sprawności, umiejętności.

Wskazania etyczne poszczególnych środowisk mają regulować przede wszystkim stosunek przedstawicieli danego zawodu do właściwych im czynności, a w zawodach, w których działalność opiera się na kontaktach z innymi ludźmi, a do takich należy zawód nauczycielski, także stosunek do tych ludzi oraz dyscyplinę, jakość pracy, potrzebne kwalifikacje, a więc szeroko rozumianą kulturę pracy w ujęciu normatywnym. Oprócz regulacji stosunku do przedmiotu pracy, etyka zawodowa zawiera także wskazania, co do stosunków wewnątrz danej grupy zawodowej, między osobnikami wykonującymi ten zawód a pozostającymi w zróżnicowanych relacjach

służbowych. Często także pojawiają się normy kształtujące poczucie zawodowej solidarności, wzmacniające więzi między ludźmi, potrzebę identyfikacji zawodowej, poszanowanie tradycji. Istnieją także normy regulujące stosunek danej kategorii społeczno-zawodowej do szerszego społeczeństwa, niezwiązanego bezpośrednio ze sferą jej zawodowej działalności, a przyznającego jej odpowiedni prestiż poprzez odniesienie jej faktycznej działalności do środowiskowych oczekiwań itd. Niejednokrotnie etyki zawodowe tworzą wzór osobowy pracownika, który obejmuje sferę jego zachowań zawodowych i pozazawodowych, światopogląd, styl życia, a czasami także wzór fizyczny (Augustyniak-Kopka J., 2000, s. 83). Analizując specyfikę pracy zawodowej nauczyciela akademickiego Wiesława Wołoszyn-Spirka podkreśla potrzebę ściślejszego określenia związku etyki nauczycielskiej z etyką ogólnoludzką i moralnością społeczną, a także kulturą pracy i kulturą współżycia oraz z określeniem podstawowych powinności wynikających z norm etycznych. Zdaniem wspomnianej autorki to właśnie powinności pozwalają uchwycić osobliwość etycznego aspektu pracy nauczycieli (Wołoszyn-Spirka W., 1998, s. 52). Jerzy Jastrzębski podejmując się w toku swoich rozważań penetracji problematyki etyki uczonych stwierdza, że:

Problemy etyki zawodowej należy (...) rozpatrywać w szerokim kontekście kultury danego środowiska, uwzględniając przy tym nie tylko normy spisane i zinstytucjonalizowane, ale także indywidualne propozycje i postulaty formułowane przez reprezentantów jakiejś grupy profesjonalistów i do niej się odnoszące (Jastrzębski J., 2006, s. 33).

Chociaż nauczyciele, w tym również nauczyciele akademicy nie mają obowiązującego kodeksu etycznego (aczkolwiek takie próby jego skonstruowania już podejmowano, podobnie, jak w przypadku nauczycieli niższych szczebli kształcenia), to jednak przedstawiciele tego zawodu tworzą własną kulturę pracy (tamże, s. 84), do której należy etyka zawodowa. Czym więc jest kultura pracy i co stanowi jej istotę?

Zygmunt Wiatrowski kulturę pracy pojmuje jako „kompleks wartości powstałych we współdziałaniu i współżyciu ludzi w procesie pracy. Do wartości tych należą wytwarzane przedmioty materialne, formy organizacji, sposoby myślenia, wzory zachowania się oraz cechy osobowości kształtowane i rozwijane podczas pracy” (Wiatrowski Z., 2005, s. 419). Wspomniany autor jako pewnik przyjmuje, iż wysoka kultura pracy jest warunkiem pożądanej jakości pracy, a także wyrazem jej humanizacji, a uzależniona jest ona od szeregu czynników, między innymi takich, jak: poziomu wiedzy i kwalifikacji pracowników, warunków pracy, organizacji pracy, poprawnych stosunków międzyludzkich itp. (tamże).

O kulturze pracy można mówić w szerszym i węższym znaczeniu. W znaczeniu szerszym na kulturę pracy składa się cały dorobek ludzkości związany z pracą zawodową nagromadzony na przestrzeni dziejów, związany z teorią i praktyką pracy, jaki ludzkość stworzyła przez wieki cywilizacyjnego rozwoju. Natomiast kultura pracy

w węższym znaczeniu jest cechą osobową jednostki. Stąd też każdy człowiek dysponuje pewnymi indywidualnymi właściwościami, które prowadzą do sposobu realizowania przez niego procesu pracy. Na kulturę pracy w węższym znaczeniu składają się trzy komponenty: a) operatywna wiedza o pracy, która oparta jest na wiedzy ogólnej, pozwalającej rozumieć zjawiska, jakie zachodzą w procesie pracy, dokonywać jej oceny, rozwijać twórczy stosunek do niej; b) intelektualne i manualne umiejętności pracownicze, które umożliwiają racjonalne podejmowanie i wykonywanie działań zawodowych; c) postawa wobec pracy, która przejawia się w zainteresowaniach oraz zaangażowaniu w pracę, a także osobistej odpowiedzialności za sposoby realizacji zadań zawodowych i ich konsekwencje (Wołk Z., 2000, s. 14).

Uwzględniając charakter i specyfikę pracy nauczyciela możemy mówić o pedagogicznej kulturze pracy (kultura pedagogiczna) (por. Duraj-Nowakowa K., 2000), zwłaszcza, że – jak podkreśla Czesław Banach – kultura pracy i kultura pedagogiczna mają wiele cech wspólnych, które wynikają z zasad i mechanizmów naukowej teorii organizacji pracy. Wyrażają odpowiedni stopień doskonałości i racjonalnej organizacji procesów pracy, a także umiejętności oraz sposobów ich projektowania, organizowania, usprawniania, opanowania określonych programami sprawności, umiejętności, w tym także samooceny i oceny efektywności pracy pedagogicznej, własnej klasy, szkoły (Banach Cz., 2001, s. 322–323).

W literaturze przedmiotu wskazuje się, że kultura pedagogiczna (ang. *pedagogical culture*, fr. *culture pédagogique*, niem. *pädagogische Kultur*, ros. *pedagogičeskaja kultura*) to „spójny zestaw zinternalizowanych przez jednostkę, grupę społeczną, społeczność postaw pedagogicznych (wychowawczych i opiekuńczo-wychowawczych)” (Winiarski M., 2003, s. 973). Kultura pedagogiczna to ta dziedzina kultury, która szczególnie związana jest ze sprawami wychowania i oświaty, a jej elementami składowymi są: ogół urządzeń wychowawczo-oświatowych, piśmiennictwo pedagogiczne, przekonania i postawy reprezentowane przez pedagogów, nauczycieli i przez całe społeczeństwo (Okoń W., 2004, s. 208). Szczególnie cenne wydają się rozważania nad kulturą pedagogiczną podejmowane w pedagogicznych eksploracjach przez Czesława Banacha oraz Krystynę Duraj-Nowakową. Zdaniem pierwszego znawcy problematyki, kulturę pedagogiczną tworzą: świadomość pedagogiczna, tradycje, aktywność pedagogiczna, warunki pracy szkoły i stan środowiska społecznego. Kultura pedagogiczna wiąże się z zasadami naukowej i pedagogiczno-psychologicznej teorii organizacji pracy, oznacza ona również poziom stosunków międzyludzkich, stan rozwoju intelektualnego i moralnego oraz dążność do kierowania swoim rozwojem zawodowym. Wspomniany autor do kultury pedagogicznej zalicza: stosunek do zadań, celów i czynności oraz sam sposób ich formułowania i przyjmowania do realizacji; sposób kreowania prawa i dyrektyw; sposoby oceny rezultatów pracy dydaktyczno-wychowawczej i innych funkcji szkoły, stymulowanie nowatorstwa pedagogicznego,

więzi szkoły ze środowiskiem (Banach Cz., 1997, s. 144–145; 2001, s. 322–323). Kulturę pedagogiczną tworzą – zdaniem wspomnianego autora – tradycyjne i nowe normy i zasady postępowania w życiu szkonym i oświatowym (Banach Cz., 2000, s. 187). Natomiast K. Duraj-Nowakowa przez kulturę pedagogiczną rozumie: *ten rodzaj kultury, który przejawia się w uświadamianiu przez jednostkę celów wychowania uzależnionych od ustroju państwa, w zdobywaniu wiedzy o wychowaniu, wrażliwości na sprawy dotyczące dzieci i młodzieży, poczuciu odpowiedzialności za młode pokolenie i znajdujący najpełniejszy wyraz w prawidłowym oddziaływaniu wychowawczym na dzieci, młodzież i ludzi starszych* (Duraj-Nowakowa K., 2000, s. 67).

W tak rozumianej kulturze pedagogicznej autorka wyróżniła trzy elementy: intelektualny, emocjonalny i behawioralny. Pierwszy z nich sprowadza się do świadomości wychowawczej, na którą składa się: znajomość celów wychowania, wiedza o dziecku i jego właściwościach rozwojowych, znajomość zasad i metod prawidłowego wychowania oraz uwarunkowań rozwoju osobowości. Element emocjonalny polega na przychylności względem dzieci i młodzieży, na wrażliwości pedagogicznej dotyczącej spraw związanych z młodym pokoleniem. Natomiast komponent behawioralny składa się z umiejętności wychowawczego oddziaływania na innych i poczucia odpowiedzialności za dzieci i młodzież, za ich poziom moralny, wykształcenie oraz przygotowanie do samodzielnego życia (tamże). Taki sposób rozumienia kultury pedagogicznej w znacznym stopniu koreluje z konwencjonalną definicją tej kategorii, akcentującej przede wszystkim jej aspekt normatywny. W jej świetle kultura pedagogiczna to: *rodzaj zachowania przejawiający się w uświadamianiu przyjętych celów wychowania, w zdobywaniu wiedzy o wychowaniu, wrażliwości na sprawy dotyczące dzieci i młodzieży, w poczuciu odpowiedzialności za młode pokolenie i znajdujący swój wyraz w prawidłowym oddziaływaniu wychowawczym na dzieci, młodzież, dorosłych* (za: Kawula S., 1997, s. 303).

Taki tok rozumowania pozwala traktować etykę zawodową jako składnik kultury pedagogicznej nauczycieli. Tym samym zaprezentowany punkt widzenia kieruje uwagę między innymi ku etycznemu aspektowi zawodu nauczyciela, w tym również nauczyciela akademickiego.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że do podstawowych celów, zadań oraz funkcji uczelni wyższych, zatrudniających pracowników naukowo-dydaktycznych i dydaktycznych należą:

- nauczanie i wychowanie młodej inteligencji,
- prowadzenie badań naukowych i kształcenie kadry,
- działalność usługowa na rzecz rozwoju gospodarki, techniki i kultury (Nazar R., Popławski S., 1995, s. 18).

Implikuje to określone obszary, wpisujące się w problematykę etyczną zawodu nauczyciela akademickiego. Wśród ich wielości wyróżnić można te, które swym zasięgiem obejmują między innymi postawę etyczną nauczyciela akademickiego:

- względem środowiska naukowego,
- względem swoich kolegów z tej samej uczelni,
- względem swoich współpracowników, podwładnych,
- względem studentów,
- względem samego siebie,
- względem uczelni, zakładu, miejsca pracy,
- względem społeczeństwa (Schramm R. W., 1994, s. 112).

Sugerując się treścią i zakresem kategorii „kultura pedagogiczna” można wiązać ją w przypadku nauczycieli akademickich z wypełnianiem przez nich funkcji dydaktycznej i wychowawczej, czy inaczej ujmując funkcji kształcącej. Tak jak z uczelnią wyższą zawsze nierozzerwalnie wiązała się pierwsza z wymienionych jej funkcji, to jednak tego samego nie można do końca powiedzieć o jej funkcji wychowawczej. Z jednej strony kwestionowano możliwość, a zarazem i zasadność wychowania w szkole wyższej, ale też i z drugiej strony wskazywano na konieczność świadomego i celowego wychowania studentów w uczelniach wyższych (por. Kubiak-Szyborska E., 2003, s. 251). Ewa Kubiak-Szyborska podejmując rozważania wokół wychowania w szkole wyższej stwierdza:

ani obserwowane i odczuwane zmiany, nie zawsze określane mianem korzystnych, ani też kwestie dyskusyjne, nie są tożsame z utratą wartości wychowawczych (obok socjalizacyjnych i edukacyjnych) tkwiących nadal w środowiskach akademickich. Nie oznacza to oczywiście traktowania uczelni jako typowego środowiska wychowawczego (nie dla takich celów przed wiekami powstawały bowiem uniwersytety, choć wychowanie młodzieży zawsze było jednym z istotnych ich zadań) (Kubiak-Szyborska E., 2005, s. 84).

Warto jednak pamiętać o tym, że działalność wychowawcza szkoły wyższej odnosi się do osób, które posiadają już ukształtowane, określone postawy, a także zakres oczekiwań od siebie samych, uczelni i życia społecznego itp. (Nazar R., Popławski S., 1995, s. 17). Dla podejmowanych rozważań oscylujących wokół kultury pedagogicznej nauczycieli akademickich istotne wydają się być w szczególności relacje, w jakie wchodzi on z młodzieżą akademicką czy nieco szerzej z młodzieżą studencką w ramach podejmowanej przez siebie aktywności zawodowej i które jednocześnie regulowane są przez obwarowania etyczne.

Stanisław Palka dokonując analizy etyki pracy dydaktycznej nauczycieli akademickich wskazuje, że źródłem odniesień etycznych powyższej kategorii społeczno-zawodowej jest bezpośrednio oddziaływanie nauczycieli akademickich na studentów oraz

oddziaływanie pośrednie, które wiąże się z organizowaniem pracy poznawczej młodzieży studiującej, a także proces inicjowania i realizowania samokształtowania, samodoskonalenia i autokreacji studentów, jak również występujące silne więzi między działalnością naukową i dydaktyczną, wyrażające się w tym, że wielkość i bogactwo dokonań nauczycieli akademickich wywiera wpływ na kształt i rangę dokonań dydaktycznych. Powyższe przemyślenia skłoniły wspomnianego autora do wyróżnienia czterech podstawowych ról, w jakich występują nauczyciele akademicy w toku podejmowanej przez siebie działalności kształcącej studentów, a mianowicie:

- nauczyciele akademicy jako wykładowcy, a zatem osoby organizujące i realizujące wykłady;
- nauczyciele akademicy jako osoby prowadzące ćwiczenia, seminaria i proseminaria oraz konwersatoria;
- nauczyciele akademicy jako inspiratorzy i organizatorzy nauki własnej studentów;
- nauczyciele akademicy jako partnerzy studentów w badaniach naukowych (Palka S., 1991, s. 214–215).

W każdą z tych ról nauczyciela akademickiego, odniesionych, co warto ponownie zaznaczyć, tylko do pewnego fragmentu aktywności zawodowej tej grupy, a mianowicie działalności kształcącej studentów, wpisane są etyczne konotacje, a wypełnianie ich wiąże się zarazem z przestrzeganiem określonych obwarowań etycznych. Obwarowania te mogą występować bądź to pod postacią opisowo-postulatywnego przedstawienia powinności nauczyciela akademickiego bądź też mogą przybierać postać kodeksową. W pierwszym przypadku chodzi przede wszystkim o przedstawienie generalnych orientacji, powinności, cech konstytutywnych etosu uczonych, najistotniejszych wartości charakteryzujących środowisko uczonych, natomiast w drugim przypadku wskazuje się na normy postępowania przedstawicieli tego środowiska (Nazar R., Popławski S., 1995, s. 20–25).

Wojciech Poznaniak analizując psychologiczno-etyczne wymiary nauczania i wychowania podkreśla, że obok aspektów teoretycznych i pragmatycznych posiadają one również aspekty etyczne, stwierdzając:

każda próba wywołania jakiejś zmiany w innej osobie, oddziaływania na nią jest decyzją, która ma nie tylko aspekty teoretyczne i pragmatyczne, ale także aspekty etyczne. Dotyczy to również, a może nawet przede wszystkim, tych zmian, w które angażuje się profesjonalista mający przewagę nad swoim klientem czy wychowankiem pod względem różnych umiejętności i kompetencji interpersonalnych (Poznaniak W., 1995, s. 26).

Praca nauczyciela akademickiego, jej charakter i specyfika są bowiem szczególnym obszarem ujawniania się i manifestowania wielu momentów etycznych (posiłkując

się terminologią Stanisława Palki). W szczególności, choć przecież nie tylko, ukazują się one w trakcie podejmowania przez nauczycieli akademickich działalności kształcącej studentów. Przywoływany już Stanisław Palka problem ten odnosi do czterech wyróżnionych przez siebie ról nauczyciela akademickiego. Tak więc w przypadku nauczyciela akademickiego występującego w roli wykładowcy moment etyczny sprowadza się przede wszystkim do dążenia do prawdy, służenia prawdzie obiektywnej, co z kolei powinno się przejawiać nie tylko w przedstawianiu własnych dokonań badawczych, ale również ukazywaniu efektów badawczych innych uczonych, nawet wtedy, gdy uzyskane przez nich rezultaty są rozbieżne z tymi, które osiągnął wykładowca. Istotnym momentem etycznym w pracy wykładowcy jest także jedność poglądów żywionych i wyrażanych, przejawianie postawy humanistycznej i świadomości etycznej, nienarzucanie studentom przez wykładowcę własnego obrazu świata, ale stwarzanie możliwości wyboru. Dużą wagę etyczną przywiązuje się do rzetelności wykładowcy, odpowiedzialności. Chodzi w tym miejscu przede wszystkim o odpowiedzialność za efekty dydaktyczne i wychowawcze swojej pracy, możliwie najlepsze przygotowanie teoretyczne i praktyczne swoich studentów, konsekwentne i zdyscyplinowane wykonywanie obowiązków wobec studentów (Palka S., 1991, s. 215–217).

W przypadku nauczyciela akademickiego występującego w roli osoby prowadzącej ćwiczenia, proseminaria, seminaria i konwersatoria ważnym momentem etycznym jest podmiotowe traktowanie studentów, traktowanie ich jako jednostek współkształtujących proces dydaktyczny i współodpowiadających za jego wyniki, konieczność uwzględniania indywidualnych uzdolnień i zainteresowań studentów, respektowanie zasady świadomego i aktywnego udziału młodzieży w procesie kształcenia, szacunek dla pracy studentów, kształtowanie postawy krytycznej, a także sprawiedliwe ocenianie studentów (tamże, s. 217–220).

Z kolei nauczyciel akademicki jako inspirator i organizator nauki własnej studentów powinien być ich przewodnikiem, życzliwym i gotowym do udzielania pomocy, co z kolei nadaje procesowi studiowania humanistyczny pierwiastek. Istotne jest to, że młodzież akademicka rozwija się nie tylko poprzez oddziaływania dydaktyczne, ale także w toku samodzielnej pracy nad sobą, a sprzyjanie wzrostowi studentów jest ważnym posłannictwem kadry nauczającej. Z kolei z samokształtowaniem wiąże się działalność twórcza studentów (tamże, s. 220–222).

Istotnym źródłem wartościowych momentów etycznych jest także występowanie nauczyciela akademickiego w roli partnera studentów w badaniach naukowych, gdzie znaczącego waloru wychowawczego nabierają partnerskie relacje uczonych i młodzieży akademickiej, wpływające z poszanowania dla podmiotu działającego, ze wspólnoty poszukiwania rozwiązań problemów badawczych. W ramach wspólnie podejmowanej pracy naukowej nauczyciele akademicy mają szansę służyć wzorami

postaw badawczych i jednocześnie wykazywać takie cechy o dużym ładunku moralnym, jak: wnikliwość i dokładność działań poznawczych, krytycyzm i brak uprzedzeń, uczciwość w badaniach oraz interpretowaniu wyników, odwaga przekonań, nieugiętość w dążeniu do znalezienia odpowiedzi prawdziwych na pytania badawcze (tamże, s. 222–223).

Osobnego namysłu w zakresie etycznych momentów, występujących w trakcie wypełniania przez nauczycieli akademickich funkcji kształcących, wymagają wszelkiego rodzaju konsultacje ze studentami, a także egzaminy. Te pierwsze winny stanowić partnerską formę dydaktyki i wymagają partnerskich postaw, prezentowanych zarówno przez nauczycieli akademickich, jak również samych studentów. Z kolei egzaminy nakładają na nauczyciela obowiązek sprawiedliwego traktowania studentów, tzn. stosowania równej miary wobec wszystkich studentów, a także nieuleganie różnorodnym naciskom zewnętrznym (Nazar R., Popławski S., 1995, s. 19).

Anna Brzezińska analizując kształcenie psychologów w kontekście pytania o relację nauczania i jej etyczny wymiar wskazuje, że:

kształcić efektywnie i etycznie zarazem można tylko wtedy, gdy wartością cenioną i stale uobecnianą w praktyce przez realizatorów owego kształcenia, (...) będzie etyczny profesjonalizm (...) Innymi słowy, nieetyczne będzie kształcenie nieprofesjonalne, bez osobistego zaangażowania i osobistej odpowiedzialności za konsekwencje zarówno własnych, jak i wspólnie ze studentami podejmowanych poczynań (Brzezińska A., 1994, s. 247).

W związku z powyższym rodzi się pytanie, czy ów etyczny profesjonalizm winien charakteryzować tylko nauczycieli akademickich kształcących na poziomie szkolnictwa wyższego przyszłych psychologów, a zatem, czy i na ile może/powinien znaleźć swoje odzwierciedlenie w kształceniu adeptów innych profesji. Warto w tym miejscu przywołać dawno wypowiedziane, ale nadal aktualne słowa Juliana Aleksandrowicza:

Ktoś, kto naucza innych, musi sam aktywnie szukać odpowiedzi na podstawowe pytania, dotyczące sensu życia oraz argumentów na rzecz postawy humanistycznej i humanitarnej. Nie może być bowiem tak, żeby humanizm nauczyciela był albo nieświadomy, albo uzależniony od aktualnych doktryn, trendów, układów etc. To nie ma nic wspólnego ze świadomością etyczną (...) Nauczyciel (...) powinien być człowiekiem o najwyższym stopniu świadomości etycznej. Powinien – zwłaszcza w czasach dzisiejszych – poczuwać się do odpowiedzialności nie tylko za swoją dyscyplinę, uczelnię, wychowanków, kraj, ale (...) za l u d z k o ś ć c a ł ą (Aleksandrowicz J., 1983, s. 88–89).

Natomiast na pytanie, jakim człowiekiem powinien być nauczyciel akademicki, Janusz Pajewski odpowiada w sposób następujący:

Powinien być człowiekiem na bardzo wysokim poziomie etycznym, człowiekiem, na którego życiu nie ma najlżejszej nawet skazy (...) Nauczyciel działać powinien przykładem własnego życia, do pracy badawczej zachęcać własną pracą twórczą, uczciwej postawy moralnej, postawy obywatelskiej uczyć własną postawą (Pajewski J., 1992, s. 64).

Etyczny profesjonalizm winien charakteryzować każdego, kto podejmuje się trudu przygotowywania przedstawicieli poszczególnych profesji, bez względu na ich charakter czy specyfikę. Można zaryzykować, iż ów etyczny profesjonalizm będzie stanowił jeden z wielu wyznaczników kultury pedagogicznej nauczycieli akademickich, a w szczególności jej stanu i poziomu. Nie sposób bowiem mówić o kulturze pedagogicznej nauczycieli akademickich, pomijając etyczny aspekt ich profesjonalnej aktywności. Stąd też bez względu na to, czy etykę zawodową nauczycieli akademickich będziemy sprowadzali do postaci kodeksowej, a w szczególności przestrzegania przez reprezentantów tej kategorii społeczno-zawodowej kodeksowych obwarowań etycznych, czy też będziemy odnosili ją do indywidualnej wrażliwości i odpowiedzialności nauczycieli za jakość świadczonych przez nich usług edukacyjnych wobec studentów i dla studentów, a zwłaszcza odpowiedzialności za ich skutki, można ujmować tę etykę jako składnik ich kultury pedagogicznej.

Bibliografia

1. Aleksandrowicz J.: *O powołaniu nauczyciela akademickiego*, „Życie Szkoły Wyższej”, 1983 nr 9.
2. Augustyniak-Kopka J.: *Społeczny wymiar postrzegania moralnego. Studium socjologiczne*, Łódź 2000.
3. Banach Cz.: *Polska szkoła i system edukacji. Przemiany i perspektywy*, Toruń 1997.
4. Banach Cz.: *Etos i kultura pedagogiczna nauczyciela i szkoły*, (w:) I. Wojnar (red.), *Etos edukacji w XXI wieku*, Warszawa 2000a.
5. Banach Cz.: *Etyka i kultura pedagogiczna nauczyciela i szkoły*, „Edukacja”, 2000b, nr 2.
6. Banach Cz.: *Edukacja – wartości – szansa. Wybór prac z lat 1995–2001*, Kraków 2001.
7. Banach Cz.: *Osobowość nauczyciela akademickiego w perspektywie jego kompetencji*, (w:) W. J. Maliszewski (red.), *Kompetencja w porozumiewaniu się nauczyciela akademickiego. Wielorakie perspektywy*, Toruń 2007.

8. Brzezińska A.: *Kształcenie psychologów: pytania o relację nauczania i jej wymiar etyczny*, (w:) J. Brzeziński, W. Poznaniak (red.), *Etyczne problemy działalności badawczej i praktycznej psychologów*, Poznań 1994.
9. Duraj-Nowakowa K.: *Nauczyciel. Kultura – osoba – zawód*, Kielce 2000.
10. Dziamski S.: *Kultura i etyka życia społeczno-zawodowego*, Poznań 2005.
11. Jastrzębski J.: *Etyka i kodeksy uczonych*, (w:) A. Szerląg (red.), *Problemy edukacji w szkole wyższej*, Kraków 2006.
12. Kawula S.: *Kultura pedagogiczna rodziców jako czynnik stymulacji rozwoju i wychowania młodego pokolenia*, (w:) S. Kawula, J. Brągiel, A. W. Janke, *Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki*, Toruń 1997.
13. Konstańczyk S.: *Odkryć sens życia w swej pracy. Wokół problemów etyki zawodowej*, Słupsk 2000.
14. Krawcewicz S.: *Rozważania nad etyką zawodu nauczyciela*, Warszawa 1987.
15. Kubiak-Szymborska E.: *Podmiotowość młodzieży akademickiej. Studium statusu podmiotowego studentów okresu transformacji*, Bydgoszcz 2003.
16. Kubiak-Szynborska E.: *Nauczyciele akademicy – studenci. Między partnerstwem a pozorną stycznością*, Bydgoszcz 2005.
17. Lipiec J.: *Człowiek – etyka – praca*, (w:) J. Pawlica, B. Puszczewicz (red.), *Etyka i moralność*, Warszawa 1990.
18. Okoń W.: *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2004.
19. Pajewski J.: *Poza wczoraj*, Poznań 1992.
20. Palka S.: *Etyka pracy dydaktycznej*, (w:) J. Goćkowski, K. Pigoń (red.), *Etyka zawodowa ludzi nauki*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1991.
21. Poznaniak W.: *Psychologiczno-etyczne aspekty nauczania i wychowania*, (w:) K. Kaszyński, L. Żuk-Łapińska (red.), *Etyka zawodu nauczyciela. Nauczanie etyki*, Zielona Góra 1995.
22. Schramm R. W.: *Etyka względna*, (w:) J. Zieliński, L. Tyszkiewicz (red.), *Etyka w środowisku akademickim*, Warszawa 1994.
23. Szewczuk W. (red.), *Słownik psychologiczny*, Warszawa 1985.
24. de Tchorzewski A. M.: *Etyka zawodu nauczyciela akademickiego. Między tradycją a współczesnością*, (w:) K. W. Jaskot (red.), *Wprowadzenie do pedagogiki szkoły wyższej*, Szczecin 2006.
25. Wiatrowski Z.: *Podstawy pedagogiki pracy*, Bydgoszcz 2005.
26. Winiarski M.: *Kultura pedagogiczna*, (w:) T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 2, Warszawa 2003.

27. Wołk Z.: *Kultura pracy*, Sulechów 2000.
28. Wołoszyn-Spirka W.: *Respektowanie zasad deontologii przez nauczycieli akademickich – warunkiem kształtowania relacji osobowych w procesie przygotowania studentów do przyszłej pracy zawodowej*, (w:) E. Radecki (red.), *Student – nauczyciel akademicki (relacje interpersonalne)*, Szczecin 1998.